

3. Η βασιλεία του Μιχαήλ Γ' (842-867) και η αυγή της Νέας Εποχής

Διδακτικός στόχος

Να εκτιμήσουν οι μαθητές τη σημασία της βασιλείας του Μιχαήλ Γ' για την εκπαίδευση, την άμυνα και τον πολιτισμό της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Επισημάνσεις για την πορεία διδασκαλίας

Η διδασκαλία της ενότητας πρέπει να ξεκινήσει από ένα σημαντικό γεγονός που αναφέρεται στην προηγούμενη διδακτική ενότητα: **την αναστήλωση των εικόνων** που έφερε την ειρήνευση στους κόλπους της εκκλησίας και της κοινωνίας και έτσι αποτέλεσε προϋπόθεση για την ανατολή της Νέας Εποχής στα χρόνια του Μιχαήλ Γ'.

Η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται από μεγάλη πνευματική άνθηση που είχε εμπνευστή και χορηγό τον καίσαρα Βάρδα, αδελφό της βασιλομήτορος και αυγούστας Θεοδώρας. **Κέντρα βάρους** της ενότητας είναι η ίδρυση της σχολής της Μαγναύρας, η προσωπικότητα και η πνευματική συγκρότηση και δραστηριότητα του Λέοντος Φιλοσόφου και του πατριάρχη Φωτίου, οι πολεμικές επιτυχίες κατά των Αράβων και η στενά συνδεδεμένη με αυτές γένεση και διαμόρφωση της βυζαντινής επικής ή ακριτικής ποίησης.

Σχολιασμός του υποστηρικτικού υλικού

Το **πρώτο παράθεμα** είναι απόσπασμα από τους χρονογράφους που συνέχισαν το έργο του Θεοφάνη, τους λεγόμενους Συνεχιστές του Θεοφάνη. Αναφέρεται στη σημαντική θέση που κατείχε ο Λέων Φιλόσοφος στη σχολή της Μαγναύρας (ήταν διευθυντής ή ένα είδος πρύτανη) και στην εσωτερική οργάνωσή της. Η σχολή αποτελούνταν από τα τμήματα φιλοσοφίας, γεωμετρίας, αστρονομίας και γραμματικής. Οι καθηγητές που διέυθυναν τις αντίστοιχες έδρες ήταν ο Λέων και οι στενοί συνεργάτες του. Το απόσπασμα προσδιορίζει επίσης τα μέτρα που έλαβε ο ιδρυτής της σχολής, ο καίσαρ Βάρδας, για την πρόοδό της (γενναιόδωρες χορηγίες στη σχολή και ενίσχυση των ταλαντούχων φοιτητών).

Το **δεύτερο παράθεμα**, το οποίο προέρχεται από τη γραφίδα του Νικήτα του Παφλαγόνος, παρουσιάζει την κοινωνική προέλευση (από τους **ευγενείς**), την παιδεία (κατείχε όλες τις **θύραθεν**,

δηλ. τις κοσμικές επιστήμες) και την πνευματική προσωπικότητα του Φωτίου. Ο σπουδαίος αυτός λόγιος και πατριάρχης συνδύαζε πλούτο, τάλαντο και επιμέλεια, με αποτέλεσμα να συναγωνίζεται όχι μόνο τους συγχρόνους του αλλά και τους αρχαίους διανοούμενους.

Το **τρίτο παράθεμα** είναι απόσπασμα από το σύντομο έπος του Αρμούρη. Το έπος αναφέρεται στη διάβαση του Ευφράτη από νεαρό πολεμιστή και την έναρξη της βυζαντινής αντεπίθεσης, ένα γεγονός που ενέπνευσε και γέμισε με περηφάνεια τους απλούς βυζαντινούς πολίτες.

Το **τέταρτο παράθεμα** είναι ένα σχόλιο του Αρέθα πάνω σε ένα αρχαίο κείμενο και αναφέρεται σε περιπλανώμενους μουσικούς από τη μικρασιατική επαρχία της Παφλαγονίας (στα ΒΔ της Μ. Ασίας) –κάτι ανάλογο με τους περιφερόμενους **ραψωδούς** επικών τραγουδιών– που άδουν ηρωικά τραγούδια και μπορεί να συγκριθεί με το εικονογραφικό υλικό της ενότητας.

Η **πρώτη εικόνα** της ενότητας με την **παράσταση του προφήτη Έσδρα** δείχνει ένα λόγιο ή αντιγραφέα κατά την ώρα της εργασίας του με φόντο ένα ερμάρι βιβλιοθήκης και μπορεί να συνδυαστεί με τη δραστηριοποίηση των λογίων και το ξύπνημα του ενδιαφέροντος για την αρχαιότητα κατά την περίοδο αυτή. Η δεύτερη εικόνα (τοιχογραφία) δείχνει **βυζαντινούς μουσικούς** να συνοδεύουν τραγουδιστή.

Υποδείξεις για τις απαντήσεις στις ερωτήσεις του βιβλίου

Η σχολή της Μαгнаύρας αποτελούνταν από τέσσερα επί μέρους τμήματα ή σχολές (βλ. παραπάνω). Ο Βάρδας, όπως πολλοί ηγεμόνες και έμποροι της Ιταλίας κατά την περίοδο της Αναγέννησης, συνέβαλε στην πρόοδο των επιστημών με χρηματικές χορηγίες και την ενθάρρυνση των κλίσεων των ταλαντούχων φοιτητών, προφανώς με οικονομικά και ηθικά μέτρα (**πρώτη ερώτηση**).

Πανεπιστήμιες διανοούμενους παρήγαγε κυρίως η Κλασική Αρχαιότητα και η Αναγέννηση. Τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αντιπροσωπεύουν ο Αριστοτέλης και οι Μιχαήλ Άγγελος και Λεονάρντο ντα Βίντσι αντίστοιχα. Σήμερα, σε μια εποχή αυστηρής εξιδίκευσης, οι πανεπιστήμιες διανοούμενοι έχουν εκλείψει (**δεύτερη ερώτηση**).

Στην εικόνα βλέπουμε έναν βυζαντινό λόγιο-αντιγραφέα να κάθεται σε ένα κάθισμα και να γράφει. Η στάση του είναι κάπως άβολη, καθώς η γραφική ύλη είναι ακουμπισμένη στα γόνατά του και ο ίδιος είναι αναγκασμένος να σκύβει για να γράψει. Τα πόδια του στηρίζονται σε ένα σκαμνί. Ανέναντί του υπάρχει ένα αναλόγιο ή βιβλιοστάτης, με το βιβλίο που αντιγράφει ο λόγιος ανοιχτό. Στο βάθος ένα ερμάρι-βιβλιοθήκη. Οι σύγχρονοι διανοούμενοι έχουν στη διάθεσή τους πολύ πιο άνετα γραφεία και εξελιγμένα μέσα γραφής, όπως είναι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές (**τρίτη ερώτηση**).

Τα φυσικά και κοινωνικά πλεονεκτήματα που καθόριζαν την υπεροχή του Φωτίου έναντι των άλλων διανοουμένων της εποχής του και οδήγησαν στην κοινωνική ανάδειξη και καταξίωσή του ήταν η αριστοκρατική του προέλευση, ο πλούτος που του επέτρεπε να αποκτήσει κάθε είδους βιβλίο, το φιλολογικό και ρητορικό τάλαντο και η ακοίμητη δραστηριότητα. Στην κλασική Αθήνα, αντίθετα, αποκλειστικά και μόνο η προσωπική αξία ήταν ικανή να οδηγήσει τον πολίτη στην κοινωνική καταξίωση, με την προϋπόθεση ότι ο πολίτης είχε πλήρη πολιτικά δικαιώματα και δεν ανήκε στους δούλους ή τους ξένους. Το χρήμα και η καταγωγή δεν έπαιζαν κατά τα λεγόμενα του Περικλή καθοριστικό ρόλο (**τέταρτη ερώτηση**).

Η κοινωνία των αραβοβυζαντινών συνόρων της Μ. Ασίας ήταν αγροτική και συγχρόνως πολεμική. Οι σημαντικότερες (και εναλλασσόμενες) δραστηριότητες του ανθρώπου ήταν ο πόλεμος, το κυνήγι και η γεωργία. Πολύτιμοι σύντροφοι του ανθρώπου σ' αυτές ήταν τα όπλα, το σκυλί και το άλογο. Οι επαφές μεταξύ του βυζαντινού και του αραβικού πληθυσμού είναι άλλοτε εχθρικές και άλλοτε φιλικές. Οι επιγαμίες δεν ήταν σπάνιες (Διγενής) και η γλώσσα αντιπροσώπευε ένα μεικτό ιδίωμα με πολλά δάνεια από τους γείτονες κλπ. (**πέμπτη ερώτηση**).